

MESLEK FOLKLORU KAPSAMINDA GELENEKSEL MESLEKLERDEKİ PİR İNANCI VE HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Evaluation of Master Belief and Narratives of Traditional Occupations in the Context of Occupational Folklore

Prof. Dr. Ali DUYMAZ*
Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN**

ÖZ

Bu makalede, sosyal grup ve meslek folkloru bağlamında geleneksel mesleklerdeki pir inanışları ve anlatıları incelenmiştir. Bilindiği gibi toplum, çeşitli gruplardan oluşur ve her grup da bazı ortak değerlere sahiptir. Sosyal gruplarda grup bilincini pekiştiren ve üyelerin bir araya gelmesini sağlayan temel unsur, gelenektir. Grup üyelerinin inanışları, kutlamaları ve eğlence tarzları, bu bağlamda değerlendirilebilir. Toplumsal yaşamda karşımıza çıkan sosyal grupların önemli bir kısmını, çalışma grupları oluşturmaktadır. Diğer gruplarda olduğu gibi, meslek gruplarında da bazı folklor ürünleri yaratılıp aktarılmaktadır. Avrupa ve Amerika'daki folklor araştırmalarında "occupational folklore" veya "occupational folklife" şeklinde geçen "meslek folkloru" kavramı, hem geleneksel hem de modern mesleklere ait somut ve somut olmayan folklor değerlerini karşılamak için kullanılmıştır. Pir inanışları ve anlatıları başta olmak üzere, Türkiye'deki çalışma hayatında da bu kavram etrafında değerlendirilebilecek çok sayıda folklor ürünü vardır. Günümüzde özellikle geleneksel mesleklerde yaşamaya devam eden pir inanışları ve anlatıları incelendiğinde, bunların meslek üyeleri arasında grup bilincini canlı tuttukları, mesleğe saygınlık kazandırdıkları ve meslek mensuplarını çalışma hayatında motive ederek olumlu yönde etkiledikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Grup, Meslek Folkloru, Pir İnanı, Pir Anlatıları.

ABSTRACT

In this article, master beliefs and narratives of traditional occupations were examined in the context of social group and occupational folklore. As we know, society consists of several groups and each group has some common values. Basic element in social group is tradition that reinforces group consciousness and provides the member of groups to come together. Beliefs, celebrations and entertainment style of group members can be evaluated in this context. A significant portion of social groups we meet in our social life constitute study groups in this article. As with other groups, some folklore products are created and transferred in the occupational groups. Concept of occupational folklore used as a "occupational folklore" or "occupational folk life" in folklore research in Europe and America contains tangible and intangible values of folklore in both traditional and modern profession. Beliefs and narratives of master coming first, there are also many other folklore products which can be evaluated around these concepts in working life in Turkey. When master beliefs and narratives still living in traditional occupations are analyzed, it is seen that they keep alive the group consciousness among profession members, they also make the profession to gain prestige and they positively influence professions by motivating them in working life.

Key Words

Social Group, Occupational Folklore, Master Belief, Master Narratives.

Giriş

Geçmişte olduğu gibi bugün de toplumun önemli bir kısmını meslek grupları oluşturmaktadır. Kendi içinde mesleki değerlere sahip bu çalışma gruplarının

köyden kente hem geleneksel hem de modern bir düzlemde üretmeye ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya devam ettiklerini görüyoruz. Başka bir ifadeyle günümüz Türkiye'sinde bir yanda el be-

* Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, aduymaz@balikesir.edu.tr

** Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, hsahin@balikesir.edu.tr

cerisini ve geleneksel teknikleri kullanarak varlığını korumaya çalışan mesleklerle diğer yanda makineleri ve modern üretim tekniklerini kullanan meslekler bir arada bulunmaktadır. Sanayi devriminin sonucu olarak ortaya çıkan bu durum, ilk bakışta geleneğin veya geleneksel olanın yok oluşu gibi görülebilir, ancak geleneğin durağan değil, dinamik bir yapı olduğu gerçeği dikkate alındığında bunun doğal bir süreç olduğu anlaşılabilecektir. Düne kadar geleneksel yöntemlerle kendi dükkânlarında ayakkabı üreten veya deri işleyen meslek erbaplarının çalışma hayatlarına dair hikâyeleri, efsaneleri, şiiirleri, oyunları ve inanışları olduğu gibi bugün de daha çok şehir ortamlarında çalışan akademisyenlerin, polislerin, doktorların ve buna benzer meslek gruplarının da kendilerine özgü folklor ürünleri vardır.

Bu çalışma, genel anlamda sosyal bir grup olarak nitelendirilen mesleklerin folklor değerleri, özel anlamda ise geleneksel mesleklerdeki pir inancı ve anlatılarıyla ilgilenmektedir. İster geleneksel isterse modern olarak nitelendirilsin, sosyal bir grubu temsil eden mesleklerin kendilerine ait bazı folklor yaratmaları vardır ve bunlar folklorun inceleme alanına girmektedir. Avrupa ve Amerika’da “occupational folklor” adı altında yapılan çalışmalar, doğrudan meslek gruplarına yöneliktir. Geleneksel mesleklerin yanı sıra şehir ortamlarında yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan meslekler de folklor açısından incelenmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, mesleklerin maddi ve manevi kültürel değerlerini kayıt altına aldığı gibi onların kültürel yapıdaki konumu, çalışanların çalışma hayatıyla ilgili düşünceleri ve tutumları hakkında da dikkate değer sonuçlar vermektedir. Bu bağlamda değerlendirilebilecek bu makale, öncelikle grup kavramı ve grup-

ların folklorla ilişkisini irdelemektedir. “Meslek folkloru” kavramının kapsamı üzerine de değerlendirmelerin yer aldığı çalışmada günümüze kadar geleneksel mesleklere mensup gruplar arasında yaşamış veya yaşamaya devam eden pir inancı ve anlatıları üzerine tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır. Yazılı kaynaklardan elde edilen verilere dayalı olan bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde çalışmanın temel kavramlarından olan “sosyal grup” ve “meslek folkloru” üzerinde durulmuş, son bölümde ise pir inancı ve anlatıları incelenmiştir.

1. Sosyal Gruplar ve Folklor

Gordon Marshall, grubu “*Resmi ya da gayri resmi üyelik ölçütleriyle tanımlanan, görece istikrarlı bir karşılıklı ilişkiler modeliyle birlik olma duygusunu paylaşan ya da kendilerini birbirlerine bağlı hisseden çok sayıdaki kişinin oluşturduğu bir küme*” olarak tanımlar (1999: 285). Toplumda aile başta olmak üzere eğitim, ekonomi ve din gibi olgular etrafında şekillenmiş çok sayıda grup vardır. Sosyologların verdiği bilgilere göre bir insan topluluğunun grup sayılabilmesi için öncelikle bir araya gelmelerinde ortak bir amaca ve kendi aralarında bir etkileşime sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca grup üyeleri, ait oldukları grubun varlığını veya sembollerini bilinçli olarak ayırt edebilirler ve görece de olsa grupta bir süreklilik vardır (Gönüllü 2001: 194, 191).

Martha C. Sims ve Martine Stephens, *Living Folklore: An Introduction to the Study of People and their Traditions* adlı çalışmada Alan Dundes, Barre Toelken ve Richard Bauman’ın halk ve grup kavramları üzerindeki görüşlerini değerlendirdikten sonra bir grupta olması gereken bazı ilkeler öne sürmüşlerdir.

Buna göre sosyal gruplar şu özellikler etrafında şekillenirler:

Yakınlık: Gruplar genellikle giyim kuşam, törenler ve davranış bakımından birbirlerine benzerler. Belirli durumlar da benzer bir tavır geliştirirler. Bu da onların yaşam tarzı olarak birbirlerine yakınlık hissettiklerini gösterir.

Gereklilik, zorunluluk ve tesadüf: Bazı gruplar gereksinim veya zorunluluk sonucu oluşurlar. Örneğin aile bu gruplardan birisidir. İnsanlar genellikle kendilerinin seçmediği bir ailede ortamında doğarlar ve o ailenin kültürünü benimserler. Tesadüfen oluşan gruplar ise akran gruplarıdır. Çok sayıda akran, okulda veya komşuluk yoluyla birbirleriyle etkileşime girerek kültür alışverişi içinde bulunmaktadır.

Düzenli etkileşim: Sosyal grupların oluşumunda devamlılık önemlidir. Aynı şekilde grup üyeleri arasında düzenli bir iletişimin veya etkileşimin olması da gereklidir. Herhangi bir gruba bakıldığında rahatlıkla bu özelliğe sahip olduğu görülecektir.

Ortak ilgi ve yetenek: Sosyal hayat-taki çalışma grupları benzer ilgilere ve yeteneklere sahiptir. Bu özellikleri sayesinde bu gruplar ortak bir dil, davranış tarzı ve tutum geliştirirler (Sims 2005: 38-41).

Sosyologlar, sosyal grupların oluşumu, yapısı ve üyeleri üzerinde yoğunlaşırken folklor araştırmacıları ise sosyal grupların geleneksel değerleriyle ilgilenmişlerdir. Başta Alan Dundes olmak üzere, bazı araştırmacılar grupların oluşumunda geleneğe önemli bir rol yüklerler. Dundes'a göre "*Halk en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan topluluğudur. Bağlayıcı faktörün ne olduğu önemli değildir. – Ortak sahip lenilmiş herhangi bir şey, dil ya da din olabilir- önemli ola şey, herhangi nedenle*

bir araya gelmiş bir insan topluluğunun kendilerinin olarak adlandırdıkları bazı geleneklerinin olmasıdır. Teoride, bir topluluk en az iki kişiden oluşur, ama genellikle çoğu topluluklar birçok kişiden oluşur. Topluluğun bir üyesi öbür üyelerin hepsini tanımayabilir ancak büyük bir olasılıkla o topluluğa ait gelenekleri, toplulukta birliktelik duygusunun oluşumuna yardım eden gelenekleri bilir. Böylece, eğer topluluk ağaç kesenler ve demiryolculardan oluşuyorsa folklor, ağaç kesenler ve demiryolcular folkloru olacaktır." (2003: 10, 2005: 18).

Dundes, topluluğun gelenek etrafında şekillendiğini söylerken Jan Brunvand da "*Bir halk grubunun ilk sınavı paylaşılan folklorun varlığıdır; sonra bu uyumun arka planı incelenebilir.*" diyerek benzer bir vurgu yapar. Ayrıca Brunvand, Amerika'da folklor taşıyıcılarının meslek grupları, yaş grupları, dinsel gruplar ve etnik ya da milliyet grupları olarak sınıflanabileceğini ileri sürer. Ona göre sosyal gruplarla folklor arasında yakın bir ilişki vardır (Bauman 2005: 76). Bu ilişkinin seviyesini grupların yapısına daha yakından bakarak belirleyebiliriz. Yukarıda Sims ve Stephens'ın da belirttikleri gibi, bir grubun oluşabilmesi için üyeler arasında iletişim, dil, davranış ve kurallar gibi özel birtakım ortaklıklara ihtiyaç vardır. Bu tarz bir iletişim grubunun tutumunu, inançlarını, değerlerini ve dünya görüşünü grubun diğer üyelerine ve grup dışındaki yabancılara taşır. Grup üyelerine ve grup dışına aktarılan değerlerin pek çoğu folklor kapsamında değerlendirilebilecek yaratmalardır. Diğer bir ifadeyle grup üyeleri çoğunlukla büyüdükleri veya davet edildikleri grup içinde grubun folklor ürünlerini öğrenirler (Sims 2005: 31).

Konuya bir başka açıdan daha baktarsak, sosyal gruplar folklor ürünle-

rinin yaratılması ve aktarılması için uygun ortamı sağlarlar. Belli bir insan topluluğunun uzun süreli ve ortak amaçlar doğrultusunda bir arada bulunması doğal olarak grup içinde bazı geleneklerin oluşumuna zemin hazırlayacaktır. Sosyal bir gruba mensup insanlar, sözlü olarak iletişim kurarlar. Bazı durumlar karşısında ortak inanışlara, tavırlara ve bazı geleneksel kutlamalara sahiptirler, çünkü sosyal grupların devamlılığı ancak bu şekilde sağlanabilir. Burada söylediklerimizi bir sosyal grup üzerinden örneklendirelim.

Bilindiği gibi toplumu oluşturan insanların büyük bir kısmı bir aileye mensuptur ve aile de toplumun en küçük gruplarından birisidir (Sims 2005: 31). *“Kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir grup”* veya *“ilk ve temel dinamik geleneksel sistem”* gibi çeşitli şekillerde tanımlanan aile, sosyal eğitimin verildiği ve bireyin toplumla uyumunun sağlandığı bir ortam olarak kabul edilir (Marshall 1999: 7, Frederick 1989: 171). Doğum olayının gerçekleştiği, neslin devamının sağlandığı ve toplumların temel birimi olarak kabul gören ailenin toplum içinde üstlendiği bazı işlevleri de vardır. Bunların başında kültür aktarımı ve sosyalleşme gelir (Kasapoğlu 1990: 49-50, Merter 1990: 1). Ailenin bu özelliği folklor araştırmacılarını da ilgilendirir, özellikle sosyalleşme ve kültür aktarımı büyük oranda folklor ürünleriyle gerçekleştirilir.

Ayrıca her ailenin kendine özgü bir tavrı, değeri, hikâyesi ve sadece aile üyelerinin anlayabileceği şakaları vardır. Her aile, yeni yetişen çocuklarına kendi değerlerini, giyinme ve yemek yeme tarzını benimsetir. Özellikle aile içinde anlatılan bazı hikâyeler, belirli mesajlar içerir ve bunu büyük oranda o aileye

mensup kişiler anlayabilir. Aile için özel günler veya aile tarihi için önemli bir büyük hakkında anlatılan bu hikâyeler, aile bireylerince ailenin yeni üyelerine aktarılır (Sims 2005: 31, 45). Hikâyelerle birlikte ailelerin kendilerine özgü bir iletişim tarzı da olabilir. Örneğin dışarıdan birisi için anlamsız bir söz veya cümle, aile bireyleri için bir anlam ifade edebilir, çünkü o ifadenin veya cümlenin hikâyesini, arka planını aileye mensup kişiler bilmektedir. Bu da aile içinde özel bir dilin oluşabileceğini gösterir. Ayrıca ailelerin özel günlerde düzenlediği kutlamalar da ayrıca değerlendirilmelidir. Bu tarz kutlamalarda genellikle ailelere özgü birtakım uygulamalar olabilmektedir (Frederick 1989: 172). Kısacası, sosyal gruplardan birisi olan ailenin folklor değerleri vardır. Pek çoğu mensubu olduğu kültürle ortak olmakla birlikte, ailenin kimliğini yansıtan ve aileye özgü birtakım geleneksel yaratmalar aile içinde aktarılmaktadır.

Aile gibi toplumsal yapı içinde çok sayıda grup vardır. Bizler de her gün bu gruplardan birkaçına dâhil olup farkına varmadan folklor ürünleriyle karşı karşıya kalıyoruz. Bu yüzden folklor ürünlerini üreten ve aktaran bu gruplar folklor araştırmacılarının uzun zamandır dikkatini çekmektedir. Örneğin folklorcuların fazlaca ilgilendikleri grupların başında meslek grupları gelir. “Meslek folkloru” adı altında incelenen meslek veya çalışma gruplarıyla ilgili değerlendirmeler, diğer bölümün konusudur.

2. “Meslek Folkloru” Kavramı

Avrupa ve Amerika’da “occupational folklore” veya “occupational folklife” terimleriyle karşılanan meslek folkloru, köyden kente çalışma hayatı etrafında şekillenmiş folklor ürünlerini içeren bir kavramdır. Meslekler ve çalışma haya-

tıyla ilgili folklor araştırmaları, önce-likle kırsal alanlardan başlayıp giderek şehirlere ve modern dünyaya doğru genişlemiştir (McCarl 1986: 71). Bu süreç, özellikle Avrupa toplumlarının üretim faaliyetlerinde aldıkları mesafeyle de alakalıdır. Sanayi devrimi öncesinde tamamiyle geleneksel bir yapıya sahip çalışma hayatı, makineleşmenin ve fabrikalarda seri üretimin başladığı dönemlerde değişmeye başlar. Folklor da yeni yeni ortaya çıkan mesleklerin ve çalışma ortamlarının peşinden şehirlere ve fabrikalara girmiştir.

Alan Dundes, “kömür madencileri, kovboyar, balıkçılar, oduncular ve demiryolu işçilerinin hepsi kendilerine has meslek argosu, efsane ve grup içinde yapılan şaka ve anlatılan fıkralara sahiptir.” diyerek meslek gruplarının kendilerine ait folklor yaratmalarının olduğunu ileri sürer (2003: 11). Bauman ise, “Folklorun işleyişi yalnızca aynı kimlikteki insanlar arasında olur, çünkü halk grupları sosyal kimlik özelliklerini paylaşma bakımından algılanır.” şeklindeki değerlendirmesiyle grup bilincine dikkat çeker ve toplum içinde aynı mesleğe mensup kişilerde folklor örneklerinin olacağını dile getirir. Mesleklerin folklorla ilişkisini irdelerken Bauman, Türkiyeli bir sokak satıcısının bağırış tarzını da meslek folkloru kapsamında değerlendirmiştir (2005: 78, 82).

Meslek folkloru üzerine yapılan çalışmaların çıkış noktası, işyerlerinde özel bir dilin, giyim tarzının, inançların, sembollerin ve iş için gerekli aletlerin yaratılıp kullanılması ve bütün bunların o mesleğe mensup kişiler tarafından anlaşılması olmuştur (Marcus 1989: 121). Laura R. ve Marianne T. Marcus’a göre meslek folklorunun kapsamına anlatılar, şiirler, fıkralar, işyerlerindeki kutlamalar, kabul törenleri girmektedir.

Ayrıca çalışma alanlarında yaratılmış ve kullanılan pek çok somut ürün de meslek folklorunun inceleme alanındadır. Ayrıca günümüzde meslek folkloru, mesleklerin sözlü ürünlerini araştırdığı gibi çalışanların kostümleri, iş ortamında edindikleri yetenek ve tekniklerle de ilgilenmektedir (McCarl 1986: 121, 71).

Martha C. Sims ve Martine Stephens’a göre meslek grupları “*ortak çıkar ve yetenek*” gruplarına dâhildir ve üyeleri ortak bir geleneğe, davranış tarzına ve bir dile sahiptirler. Bütün meslek gruplarında özel bir yetenek gerekli olmasa da iş dünyasındaki pek çok meslekte birtakım bilgi ve beceriler talep edilmektedir (Sims 2005: 40-41).

Meslek folkloru, Avrupa ve Amerika’da farklı şekillerde algılanmıştır. Örneğin Avrupa’da bu kavramdan çalışma kültürü ve ideolojisi anlaşılırken Amerika’da ise daha çok mesleklere ait hikâyeler, şiirler ve kostümler anlaşılmıştır. Yine vurgulanması gereken diğer bir husus, Almanya’da ve İskandinav ülkelerinde meslek folkloru kapsamındaki ilk çalışmaların, endüstri öncesindeki çalışma hayatı ve geleneksel meslekler üzerinde yoğunlaşmış olduğudur (McCarl 1997: 596).

Konuyla ilgili Avrupa ve Amerika’da çok sayıda çalışma yapılmıştır. Margaret Baker, *The Gardener’s Folklor* adlı çalışmasında bahçıvanların inanış ve uygulamalarını incelemiştir. Benjamin Botkin ve Alvin F. Harlow, *A Treasury of Railroad Folklore: The Stories, Tall Tales, Ballads and Songs of the American Railroad Man* adlı kitapta demiryolu işçilerinin; William M. Doerflinger, *Songs of the Sailor and Lumberman* başlıklı kitapta da denizcilerin ve kerestecilerin folklor değerlerine yer vermiştir. Edith E. Cutting, çiftçilerin inanışlarını, hikâyelerini ve törenlerini *Whistling Girls and*

Jumping Sheep adlı çalışmayla ve Archie Green, madenciler arasında oluşan folklor ürünlerini *Only a Miner: Studies in Recorded Coal-Mining Songs* adıyla yayımlamıştır. Bunların haricinde Richard Bauman'ın avcılarla, Alan Dundes ve Carl R. Pagter'in modern dönemdeki çalışma ortamlarıyla ilgili çalışmaları olmuştur. Meslek folkloru kapsamında Avrupa ve Amerika'da yürütülen erken ilk çalışmaların çoğunlukla balıkçılar, madenciler, demiryolu işçileri, çobanlar ve çiftçiler üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Yakın dönemlerde ise modern dünyanın yeni iş sahalarında çalışan işçiler üzerine de çalışmalar da yapılmıştır (Marcus 1989: 128-132, McCarl 1986: 72-87, McCarl 1996: 1089-1095).

Türkiye'de de bu alanda yapılmış çalışmalar vardır. Bunlardan bazılarına değinmek gerekir. Mehmet Halit Bayrı'nın 1939 yılında yayımladığı *Halk Âdetleri ve İnanmaları* adlı kitap, meslek folkloru alanında yapılmış ilk çalışmalardan birisidir. Burada Bayrı, Balıkesir'deki derici, ayakkabıcı, saraç ve keçeci esnafından yaptığı derlemele-ri yayımlamıştır (1939: 7-52). Bayrı'nın çalışmalarına benzer biçimde halke- vi dergilerinde geleneksel mesleklerin folklor değerleriyle ilgili bazı derleme-ler yayımlanmıştır (Darıverenli 1939, Cavit 1929). Daha profesyonel biçimde mesleklerin somut ve somut olmayan değerlerini Şükrü Elçin'in araştırdığını görüyoruz. Elçin'in "Denizli Dokumacılı-ğı Üzerine Notlar" ve "Ayvalık Balıkçı-lığı Üzerine Notlar" adlı yazıları, bu iki mesleğin kültürel varlığını tespit etme-ye yönelik çalışmalardır (1988a, 1988b). 2005 yılında Öcal Oğuz ve öğrencilerinin hazırlamış oldukları *Türkiye'de 2004 Yı- lında Yaşayan Geleneksel Meslekler* adlı çalışma da meslek folkloru kapsamında değerlendirilmelidir. Kitapta çok sayı-

daki mesleğin kullandığı alet, ürettiği ürün ve günümüzdeki durumu üzerine birinci ağızdan bilgiler yer almaktadır (Oğuz 2005). Bunların yanı sıra ahilik ko- nulu çalışmalarda da meslek folklorunu ilgilendiren bilgi ve değerlendirmelerin olduğunu unutmamak gerekir (Çağatay 1990).

Türkiye'deki meslekler açısından baktığımızda mesleğe kabul törenleri, inanışlar, fıkralar, hikâyeler, efsaneler, halk şiiri örnekleri, meslek mensupları- nın icra ettiği geleneksel oyunlar, mes- leklerin özel dilleri vb. pek çok husus bu kavram altında incelenebilir. Daha so- mut olması açısından birkaç örnek üze- riden devam edelim.

Türkiye'de daha düne kadar bazı mesleklerde çıraklık döneminden sonra ustalığa geçiş için "*peştamal kuşanma*" veya "*kuşak bağlama*" adı verilen tören- ler düzenlenmiştir (Çimrin 1984: 96-97). Bu törenlerin izlerine Muğla bakırcıla- rında ve ayakkabıcılarında günümüzde de rastlanmaktadır. Muğla'da çıraklığını tamamlayıp kendi dükkânını açan kalfa- yı ustasının ziyaret etmesi ve "*dükkânın hayırlı olsun, rızkın açık olsun*" diyerek çırağının beline ustalık sembolü bir ku- şak bağlaması, geleneksel bir uygulama olarak yaşamaktadır (Çınar 2007: 400, 407).

Bazı mesleklerin kendilerine özgü oyunları da vardır. Balıkesir'deki derici esnafının sergilediği "Tülü Kabak" oyu- nu da bunlardan birisidir. "Tülü Kabak", debbağ veya tabak adı verilen deri esna- fının düğünlerde ve milli bayramlarda oynadığı bir oyundur. Balıkesir'de Faruk Belli ve Recep Alkut gibi hem dericilik yapıp hem de bu oyunu oynayan meslek mensuplarının verdikleri bilgilere göre bu oyunu geçmişten günümüze dericiler oynamıştır. Hayvan derileri giyip bü- tün vücudu siyaha boyayarak insanları

korkutma esasına dayalı “Tülü Kabak” oyunu adeta dericilerin varlığını sembolize eden bir oyundur (Duyamaz ve Şahin 2008). Bu oyun sayesinde dericiler, özel kutlamalara katıldıkları gibi, deri mesleğine mensup kişiler arasındaki grup bilincini de pekiştirmektedirler.

Balıkesirli keçeci Süleyman ustadın derlenen aşağıdaki fıkra da meslek grupları arasında fıkraların da oluştuğunu gösteriyor:

- “Vaktiyle kadının biri oğlunu bir keccinin yanına çırak vermiş. Çırak, ustadının dükkânına üç gün gelip gitmiş ve külah yapmasını öğrenir gibi olmuş. Üçüncü günü akşamı eve dönünce annesine demiş ki:
- Ben yarın artık dükkâna gitmeyeceğim. Annesi sormuş:
 - Niçin oğlum? Çocuk cevap vermiş:
 - Niçin olacak, sanatı öğrendim de ondan.
 - Neden anladın?
 - Anlamayacak ne var ki, teptim keçe oldu, sıvrıltım külah oldu, giy başına git işine.
- Bunu işitince çırağın annesi, oğlunun kecciliği hakikaten öğrendiğini zannetmiş. Çırağının dükkâna gelmediğini gören usta, bir iki gün bekledikten sonra kadının evine uğrayıp sormuş:
- Oğlun dükkâna niçin gelmiyor? Kadın cevap vermiş:
 - Niçin gelsin usta, o sanatı öğrenmiş. Usta tekrar sormuş:
 - Neden anladın? Kadın:
 - Neden anlayacağım, baksana ne diyor?
 - Ne diyor? Ne diyecek dediği şu:
 - Teptim keçe oldu, sıvrıltım külah oldu, giy başına, git işine.
- Bunu duyan usta şaşırılmış:
- Yalan değil, sahîh demiş, çırak sa-

natı öğrenmiş, hem de yalnız kendi öğrenmemiş, anasına da öğretmiş.” (Bayrı 1939: 48-49).

Türkiye’de bunlara benzer çok sayıda oyun, tören ve söz, mesleklere bağlı olarak yaratılmış ve aktarılmıştır. Köyden kente Türkiye’nin çalışma hayatında çok sayıda meslek vardır ve bu mesleklerin de kendilerine has folklor değerleri bulunmaktadır. Bütün bunlar, meslek folklorunun ilgi alanına girmektedir.

3. Meslek Piri İnancı ve Hikâyeleri

Sosyal grupların devamlılığında ve üyeleri arasında ortak düşüncelerin oluşumunda inanışların önemli bir etkisi vardır. Başka bir ifadeyle grup üyeleri inançlarla birbirlerine yaklaşırlar (Sims 2005: 56). Bu konuda Jack Santino’nun “Occupational Ghostlore: Social Context and the Expression of Blief” adlı çalışması, balıkçılarda, denizcilerde ve maden işçilerinde çok sayıda ortak inanışın var olduğunu ortaya koymuştur (Santino 1988). Aynı şekilde Türkiye’deki pek çok meslek grubunda da ortak inanışların yer aldığını görüyoruz. Bu inanışlardan birisi, özellikle geleneksel mesleklerde karşımıza çıkan “meslek piri” inancıdır. Meslek gruplarında kendi mesleklerini icat ettiğine veya meslek mensuplarını koruduğuna inandıkları bazı tipler vardır. Mit, din ve tarih kaynaklı bu tipler etrafında meslek mensuplarının ortak değerleri olarak çeşitli inanışlar ve hikâyeler oluşmuştur. Tarihi kaynaklardan takip edebildiğimiz kadarıyla meslek piri inancının oldukça eski bir geçmişi vardır, ancak bu inanış günümüzdeki bazı mesleklerde de yaşamaya devam etmektedir.

Din ve mit kaynaklı metinlerde karşımıza çıkan ve kültür inşa eden “medenileştirici kahraman” olarak kabul edi-

len tipler gibi, geleneksel mesleklerdeki pirler de “kültür-medeniyet kahramanı” kapsamında değerlendirilebilir. Kültür-medeniyet kahramanları, insanlara sosyal hayatla ilgili ilk bilgileri aktaran kişilerdir. Mircea Eliade’ye göre yaratılışı tamamlayan kişi ya da olağanüstü varlıklar olan bu kahramanlar, insanlara ateş yakmayı, yemek pişirmeyi, avlanmayı ve barınmayı öğretmişlerdir (1991: 179). Türk mitolojisinde yaratılıştan sonra Tanrı, yardımcıları aracılığıyla insanlara nasıl ateş yakacaklarını veya avlanacaklarını öğretmiştir. Mitleri takiben tarihi dönemlerde oluşmuş Oğuz Kağan gibi bazı destanlarda da kültür-medeniyet kahramanlarına rastlıyoruz. Oğuz Kağan destanında ilk kez araba ve sal yapan kahramanlar yer alır. Onlardan önce var olmayan bu araçlar, bu tiplerle birlikte sosyal hayata kazandırılmıştır. Bu bilgiler, mesleklerdeki pir inancıyla da ilgilidir. Mehmet Aça’nın ifadeleriyle kültür-medeniyet kahramanları, *“günümüz mucit ve bilim adamlarının geçmişteki atalarıdır. Fakat, onların bugünkülerinden farklılıkları, kutsallarla kuşatılmış olmalarıdır. Daha sonraki dönemlerde bu kültür kahramanları, ortaya çıkardıkları meslek dalını sürdüren sonraki kuşaklar tarafından o mesleğin piri, ustası ve ilk mucidi olarak kabul edilmektedirler ve kutsallıklarını daimi olarak sürdürmektedirler.”* (2000: 43-44).

Meslek pirlerinin de çoğunlukla bir peygamber veya peygamber yakını olması da onların kutsallıkla ilintili olduklarını göstermektedir. Dinle alakalı oldukları için bu pirlerden meslek mensupları çekinmekte ve yaptıkları işlerde onların memnuniyetini gözetmektedirler. Tespit edilen bilgilerin çoğunda meslek erbapları, yanlış iş yapıldığında veya işe hile karıştırıldığında pirin gazabına uğra-

yacaklarına inandıklarından mesleğe giriş yapan diğer üyelere de bu inanışları aktarmaktadırlar. Daha düne kadar geleneksel mesleklerde çalışanlar, “pirimiz filan zattır” diyerek saygıyla pirinin adını anmış, ondan aldığı ilhamla işine devam ve ihtimam etmiştir (Darıverenli 1939: 21).

Demircilerin piri Hz. Davut, fırıncıların Halil İbrahim, berberlerin Selman-ı Pak, ayakkabıcıların Hasan Basri, kalaycıların Abdülmecid Ayine Pak, marangozların Habib Neccar, terzilerin Hz. İdris, kahvecilerin Şeyh Şazeli, dericilerin Ahi Evran, çobanların Hz. Musa, saatçilerin Hz. Yusuf, dokumacıların Hz. Şit, fırıncıların Hz. İbrahim, boyacıların Zeynel Abidin, keçecilerin Hallac-ı Mansur, avcıların Baba Gömleksiz, çiftçilerin Hz. Âdem, hekimlerin Hz. Lokman, tüccarların Hz. Muhammet olduğu yönünde bazı inanışlar kayda geçmiştir (Çimrin 1984: 96, Darıverenli 1939: 22-23, Aça 2000: 44).

Buradaki meslek pirlerine bakıldığında bunların büyük bir kısmının peygamber olduğu görülür. Peygamberler, Allah’ın varlığını ve kanunlarını insanlara tebliğ etmek için seçilmiş insanlar olmakla birlikte pek çoğu bir mesleğin ilk temsilcisi olarak da bilinirler. Hz. Âdem’den başlayarak Hz. Muhammet’e kadar gelen çizgide peygamberler, aynı zamanda meslek erbabı olarak da kendilerine sosyal hayatta yer bulmuşlardır. Bir mesleğin mucidi olarak kabul görmüş peygamberler, kendinden sonra bu mesleği devam ettirenleri etkilemeyi de başarmışlardır. Mesleğinin ilk kez kutsal bir şahıs tarafından icra edildiğine inanan meslek erbapları, adeta ilk eylemi tekrar ettiklerine inanmışlardır (Aça 2000: 44-45). Bu düşünce meslek üyelerinde mesleğe karşı saygı ve sevginin oluşmasına da zemin hazırlamıştır.

Görüldüğü gibi meslek piri inancının din ve mitte yakın bir ilişkisi vardır. Aslında pek çok mit, inanlık tarihindeki ilk eylemleri anlatır. Eliade'nin ifadeyle “belli bir kabile balıkçılıkla geçinir, çünkü, mitsel zamanlarda bir Doğaüstü Varlık onun atalarına balıkların nasıl yakalandığını ve nasıl pişirildiğini öğretmiştir. Mit, Doğaüstü Varlık tarafından gerçekleştirilmiş olan ilk balık avının öyküsünü anlatır, bunu yaparken de hem insanüstü bir eylemi ortaya koyar, hem insanlara, sıra kendilerine geldiğinde, bunu nasıl gerçekleştireceklerini öğretir, hem de bu kabilenin neden bu biçimde beslenmek zorunda olduğunu açıklar.” (1993: 17). Buradan hareketle mesleklerdeki pir anlatılarının da benzer bir yapıya ve işleve sahip olduğunu söylemek gerekir. Onlar da tarihi dönemlerde insanlara mesleklerin nasıl var olduğunu, bu mesleklerin asıl ustalarını ve onların yeteneklerini anlatarak bu tarz sosyal yapıların kökenini açıklamaktadırlar.

Muğla'daki dericiler, deriyi ilk kez Şeyh Mahmut'un işlediğini bu yüzden bu mesleğin piri olduğunu kabul ederler. Hikâyeye göre Şeyh Mahmut, bir gün peygamberle yürürken peygamberin gözüne bir köpek derisi ilişir ve Şeyh Mahmut'a bu deriyi temizleyip temizleyemeyeceğini sorar. Şeyh Mahmut, peygamberin istediği şeyi yapabileceğini söyleyip deriyi hemen işlemeye başlar. O zaman peygamber, Şeyh Mahmut'un sırtını sıvazlar ve “Pirsin” der. O zamandan beri bu zata pir denmiştir (Cavit 1929: 6). Kültür-medeniyet kahramanlarında olduğu gibi Şeyh Mahmut, yeni bir meslek icat etmiş ve ondan sonra bu meslek yapıla gelmiştir.

Meslek grupları arasında ortak bir unsur olmanın ötesinde pir inancının başka işlevleri de vardır. Örneğin pir inancına sahip meslek mensupları, mes-

lek pirinin kendilerini koruyup gözettiğine de inanmaktadırlar. Bir ayakkabı ustasının sözleri bunun açık kanıtıdır: “*Bu meslek pirli meslektir. Pirimiz Yemen-i Ekber Hazretleridir. Dürüst çalıştığın sürece kimseyi aç ve açıkta bırakmaz*” (Akman 2006: 9). Böyle bir düşünce, çalışanlar için motivasyon anlamına gelir. Pirin koruyuculuğu altında çalışan kişi, doğal olarak işini daha özverili ve istekli yapacaktır. Bunun da çalışanların hayatını olumlu etkileyeceğini söylemek mümkündür.

Pirlerin sözleri ve davranışları da meslek mensuplarının düşüncelerini şekillendirmektedir. Balıkesir’de berberlik yapan Murat Kılıç, insanlardan tiksinneme ve her insana eşit yaklaşma nede-nini meslek pirine bağlamaktadır:

“*Biz pis insandan iğrenmeyiz. Mesleğimizin gereği tıraş ederiz. Bundan bize kesinlikle pislik, hastalık gelmez. Peygamberimizin berberi Selmanı Pak pirimiz “iğrenmeyiniz, iğrenmeyiniz, iğrenmeyiniz! Hasta, yaşlı, bereli de olsa, ağzından koku gelse, burnundan pislik gelse, kan revan içinde de olsa siz ondan iğrenmeyiniz, tıraşınızı yapınız” demiştir. İğrenirseniz o hastalığın size geçeceğini söylemiştir. Onun için yaptığımız tıraş karşılığında o hastalık Cenab-ı Hak tarafından bize verilmez. İğrenirsek pirimizin vasiyetini tutmamış oluruz. Vasiyeti tutmazsak olmaz. Onun ecrini çekeriz.*” (Akman 2006: 10).

İnanışa göre meslek pirlerinin, meslek erbapları üzerinde yaptırım gücü de vardır. Yine Balıkesir’de deri esnafı arasında geçen bir olay konuyla yakından alakalıdır. Enver Beşe’nin naklettiği olaya göre tabak esnafından birisi mesleğe hile karıştırır. Bunu fark eden meslektaşları onu loncaya şikâyet edince lonca, toplanıp hileli iş yapan esnafın dükkânının kapatılmasına karar verir

ve bunun için de Hacı Mehmet Efendi'yi görevlendirir. Hacı Mehmet Efendi, kendisine tarif edilen dükkânı "pir çivisi" adı verilen bir çiviye çakarak kapatır. Dükkânı kapatılan kişi ise çareyi başka yerde arar ve bu durumu dava eder. Mahkeme, dükkânı çivileyip kapatan Mehmet Efendi'yi çağırır ve yargılamaya başlar. Hâkim, kanunda yeri olmayan bir yetkiyle bir esnafın dükkânını kapatmış bu yaşlı adama ceza vermek istemektedir. Onu bu davadan kurtarmak için şöyle bir soru sorar: "*Siz bir örf, âdet üzerine dükkâna gittiniz, çivilediniz, fakat bu zat siz ayrıldıktan sonra dükkânını açabilirdi değil mi?*" Hacı Mehmet Ahi Baba bu soruya itiraz ederek şöyle cevap verir: "*Hâşâ söylemeyiniz, pir çarpar, nasıl açarmış?*" (Beşe 1940: 124-125).

Meslek mensupları arasında pir inancının ne denli güçlü olabileceğini gösteren bu olayda pir inanışlarının mesleğin yapılış şeklini ve yaptırımlarını etkileyebildiğini görüyoruz. Pir adına kapatılan dükkânı, dükkân sahibi açamamıştır, çünkü bunu yaptığı takdirde pirin gazabına uğrayacağına inanmaktadır. Bu inanışı sadece kendisi değil, diğer bütün meslek kolları da bilmektedir.

Meslek pirleriyle ilgili anlatıların bir kısmı mesleklerle ilgili bazı olguların, durumların ve meslekte kullanılan aletlerin oluşumunu izah ederler. Bu yönüyle pir anlatılarının bir kısmı efsane karakterlidir. Muğlalı demirci ustası Ahmet Akyol, bu mesleğin pirinin Hz. Davut olduğunu ve demircilikte kullanılan "kıskaç"ı da onun icat ettiğini söyler:

"Hz. Davut ile karısı nedenini bilmediğim bir sebepten dolayı kavgaya ederler. Konu, kerametinin kimde olup olmadığına kadar dayanır. Karısı "bende", Hz. Davut "bende" der. Sabah işe giden Hz. Davut yemek saatinde çırağı gönderir. Karısı akşamki tartışmanın siniriyle

yemeği o gün kendi eliyle çırağa verir. Çırağın helal olmayan kadının elini görmesiyle birlikte Hz. Davut'un parmağı yanar. Hz. Davut, bu acı ile karşıda yatan köpeğin ön ayaklarına dikkat eder ve elinin bir daha yanmaması için gerekli olan kıskacı köpekten esinlenerek yapar." (Çınar 2007: 401).

Bu anlatının bir varyantı, 2009 yılında Bolu'da bir demirci ustasından derlenmiştir. Demirciliğin piri hakkında bilgiler veren ustaya göre demircilik, Hz. Davut'un kıskacı icat etmesiyle başlamıştır. Bu demirci ustası, köpeğin ayaklarından ilham alarak kıskacı Hz. Davut yapamamış olsaydı bugün böyle bir mesleğin olmayacağına inanmaktadır (Bilge 2009: 73).

Pir inancına sahip meslek erbablarından olan ve geleneksel yöntemlerle Bolu'da ayakkabı imal etmeyi sürdüren Salih Eser de ayakkabıcıların dükkânlarında neden çok fazla çöpün olduğunu bir pir hikâyesiyle izah etmektedir. Ona göre ayakkabıcılığın piri Yemen-i Ekber'dir. Hikâyeye göre Yemen-i Ekber, bir gün dolaşırken bir rençpere rastlar ve ona ne yaptığını sorar. Rençper de ekin ektiğini söyler. Bunun üzerine pir de "*ekinin bol olsun*" der ve gerçekten de o adamın ekini bol olur. Pir, rençperden sonra ayakkabıcıya gelir ve ona ne yaptığını sorar. Ayakkabıcı "*ne yapayım çöp topluyorum*" deyince Yemen-i Ekber de "*çöpün bol olsun*" der ve o günden beri ayakkabıcıların çöpü çok olurmuş (Bilge 2009: 29-30). Bu anlatı, 2006 yılında Balıkesirli bir ayakkabıcı ustasından da derlenmiştir (Akman 2006: 11).

Buraya alamadığımız daha başka anlatılarda da pirlerin bir mesleği veya meslekle ilgili bir araç gereci icat ettiği yönünde bilgiler yer almaktadır. Efsane özelliği de taşıyan bu anlatılar, geleneksel mesleklerde çalışanların meraklarını

giderme, meslekle ilgili bilgi eksiklerini tamamlama, mesleği saygın bir konuma getirerek çalışanları motive etme gibi işlevlere sahiptir.

Sonuç

Meslek folkloru ve geleneksel mesleklerdeki pir inancı üzerine yapılan tespit ve değerlendirmelerin sonucunda şunlar söylenebilir:

1. Toplum hayatının önemli bir kısmını oluşturan meslekler “sosyal grup” kavramı etrafında değerlendirilebilir, çünkü grup tanımlarına bakıldığında mesleklerin de sosyal bir grup oluşturabilecek niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Pek çok grupta olduğu gibi meslek grupları da birtakım geleneksel değerleri üretmekte ve aktarmaktadır. Meslek mensuplarının çalışma hayatında kullandıkları araç ve gereçler, giysiler, meslekle ilgili inanışlar, törenler, hikâyeler geleneksel değerlerden bazılarıdır ve aynı zamanda folklorun ilgi alanına girmektedir.

2. Mesleklere ait folklor ürünleri, özellikle Avrupa ve Amerika’da “occupational folklore” veya “occupational folklife” adları altında ayrıca incelenmektedir. Türkçeye “meslek folkloru” olarak çevirmeyi tercih ettiğimiz bu kavram, mesleklerin hem somut hem de somut olmayan değerlerini karşılamak için kullanılmaktadır. Geleneksel mesleklerin yanında yeni oluşmuş çalışma ortamlarındaki folklorla da ilgilenen meslek folkloru, köyden kente çalışan insanların geleneksel yaratmalarını takip etmektedir.

3. Meslek folkloru kapsamında yapılan çalışmalar, öncelikle mesleklerin kültürel varlığını ortaya koyacağı gibi, eğitimciler, işverenler ve mesleklerle iç içe olan sektörler için de faydalı sonuçlar verecektir. Özellikle çalışma alanlarını

izleyen ve düzenleyenler, bu çalışmalarından faydalanarak üretim ve kalite standartlarını yükseltme fırsatı bulabileceklerdir.

4. Türkiye’deki geleneksel mesleklerde pir olgusu vardır. Mesleği icat ettiğine veya mesleğin kutsal temsilcisi olduğuna inanılan bazı tipler meslek mensupları arasında saygıyla anılmaktadır. Çoğunlukla dini bir kimliğe de sahip meslek pirleriyle ilgili çok sayıda inanış ve anlatı günümüzde de geleneksel mesleklerde çalışanları etkilemeye devam etmektedir. Pirinin yaptığı işi yaptığını, onun tavır ve hareketlerini tekrar ettiğini düşünen meslek erbabı, işini doğru yaptığı takdirde piri tarafından ödüllendirileceğine, aksi durumda ise cezalandırılacağını inanmaktadır. Ayrıca meslek gruplarının geçmişten günümüze konuyla ilgili aktardığı çok sayıda anlatı da vardır. Pirin mesleği veya meslekle ilgili bir aracı icat etme şeklini, pirin ödülleri veya cezalarını konu edinen bu anlatılar, yapılan işe saygınlık kazandırdığı gibi çalışanlara motivasyon da sağlamaktadır.

5. Meslek pirleri, inanışlara göre meslekleri en iyi icra eden ustalardır. Daha sonraki meslek erbapları ise o mükemmel modeli tekrar etmeye veya o mükemmel örneğe layık bir şekilde çalışmaya gayret etmişlerdir. Mesleklerdeki böyle bir anlayış, özellikle geleneksel mesleklerde çalışanları dosdoğru üretim yapmaya ve yaptığı işe saygı duymaya sevk ederek çalışma hayatının sağlıklı bir şekilde gelişmesine katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Aça, Mehmet. “Kültür-Medeniyet Kahramanları ve Türk Müzik Aletlerinin Ortaya Çıkışı Hakkında Teşekkül Etmiş Bazı Efsaneler”. *Milli Folklor*, 45 (Bahar 2000): 43-51.
- Akman, Mehmet. “Balıkesir Yöresinde Ahilikten Kalma Tören ve Uygulamalar”. Yayınlanma-

- muş yüksek lisans tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, 2006.
- Bauman, Richard. "Halkbiliminin Farklı Kimliği ve Sosyal Tabanı". çev.: Feridun Çotra, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, Ankara: Geleneksel Yayınları, 2005, 74-88.
- Bayrı, Mehmet Halit. *Halk Âdetleri ve İnanmaları*. İstanbul: İstanbul-Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı XI, 1939.
- Beşe, M. Enver. "Pir Çivisi". *Halk Bilgi Haberleri*, 9(101), (Mart 1940): 124-125.
- Bilge, Mustafa Ferit. "Gerede (Bolu) Geleneksel El Sanatları". Yayınlanmamış lisans tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, 2009.
- Cavıt, Mustafa. "Muğla'da Dabağ Teşkilatı". *Halk Bilgisi Haberleri*, I(2), 1929: 3-7.
- Çağatay, Neşet. *Ahilik Nedir*, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, 1990.
- Çınar, Ali Abbas. *Muğla ve Çevresi Sözlü Kültürü ve Toplumsal Değerleri*. Muğla: Muğla Belediyesi Yayınları, 2007.
- Çimrin, Hüseyin. *Antalya Folkloru Gelenekler-Görenekler*. İstanbul: Akdeniz Kitabevi, 1984.
- Dariverenli, Ali Ulvi. "Sanatkarların Pirleri". *İnanç*, 32-33, (Ekim-Kasım 1939): 21-23.
- Dundes, Alan. "Halk Kimdir". çev.: Metin Ekici. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Millî Folklor Yayınları, 2005: 1-30.
- . "Folklor Nedir?". çev.: Gülay Aydın. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, Ankara: Geleneksel Yayınları, 2005: 16-20.
- Duymaz, Ali ve Halil İbrahim Şahin. "Balıkesir ve Çevresinde Hayvan Benzetmecesine Bağlı Seyirlik Oyunlar". *Halk Kültüründe Tiyatro Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul 2008. (yayınlanmamış bildiri)
- Elçin, Şükrü. "Denizli Dokumacılığı Üzerine Notlar". *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988a: 446-473.
- . "Ayvalık Balıkçılığı Üzerine Notlar". *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988b: 474-494.
- Eliade, Mircea. *Kutsal ve Dindışı*. çev.: Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Gece.
- Eliade, Mircea. *Mitlerin Özellikleri*. çev.: Sema Rifat. İstanbul: Simavi Yayınları, 1993.
- Frederick, Charles R. "Family Folklore". *The Emergence of Folklore in Everyday Life: A Fieldguide and Sourcebook*, Bloomington-Indiana: Trickster Press, 1989: 171-173.
- Gönüllü, Müzeyyen. "Grup ve Grup Yapısı". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 2001: 191-201.
- Kasapoğlu, M. Aytül. "Birey-Aile-Toplum". *I. Aile Şurası Bildirileri*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990: 49-55.
- Marcus, Laura R. ve Marianne T. Marcus. "Occupational Folklore". *The Emergence of Folklore in Everyday Life: A Fieldguide and Sourcebook*, Bloomington-Indiana: Trickster Press, 1989: 121-132.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev.: Osman Akinhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- McCarl, Robert. "Occupational Folklore". *Folk Groups and Folklore Genres An Introduction*. Logon-Utah: Utah State University Press, 1986: 71-89.
- . "Occupational Folklore". *American Folklore: An Encyclopedia*. New York&London: Garland Publishing, 1996: 1089-1096.
- . "Occupational Folklore/Folklore". *Folklore: An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. 2 vols, Santa-Barbara, California: ABC-CLIO, 1997: 596-604.
- Merter, Feriun. *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Oğuz, Öcal ve diğer. *Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Meslekler*. Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları, 2005.
- Santino, Jack. "Occupational Ghostlore: Social Context and the Expression of Blief". *The Journal of American Folklore*, 101(400), (Apr.-Jun. 1988): 207-218.
- Sims, Martha C. ve Martine Stephens. *Living Folklore: An Introduction to the Study of People and their Traditions*. Logan-Utah: Utah State University Press, 2005.